

САЈНФЕЛД: ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ СВАКОДНЕВИЦЕ

Сајнфелд, комедију ситуације која је први пут емитована 1989, а приказивала се до 1998, поједини називају најбољим телевизијским ситкомом. То су свакако велике речи хвале за комедију ситуације познату по томе што се у њој „ни о чему“ не ради. Но, како смо научили од неких од највећих драмских писаца двадесетог века, управо то што се „ни о чему“ не ради заправо може да буде сама суштина. Комади Самјуела Бекета и Харолда Пинтера,¹ примера ради, тобоже нису ни о чему, а призивају егзистенцијалну зебњу и друге озбиљне теме својствене модерном животу. Стога, упркос својој тврдњи у прилог супротном, *Сајнфелд* је о много чему. Коначно, да се заиста не ради ни о чему, серија не би опчинила читаву једну нацију током девет сезона. До извесне мере, Лари Дејвид и Џери Сајнфелд, копродуценти и сценаристи серије, покушали су да разграниче своју серију од великих хитова из седамдесетих, осамдесетих и раних деведесетих, попут ситкома Нормана Лира (*Сви у њородици*, *Мог*, *Џеферсонови*) и серија *Шоу Мери Тајлер Мур*, *Меш*, и *Кафић „Уздравље“*, који су се неретко бавили горућим савременим друштвеним, политичким и културним питањима. Њихова серија ће бити савремена комедија нарави, која на комичан начин разматра свакодневне, обичне, баналне ствари, усредсређујући се с погубном прецизношћу на многе неурозе савременог урбаног живота.

Њихов приступ се вишеструко исплатио и понудио нам је модерне, урбане, надреалне приповести у којима се често јавља ексцентрична игра жмурке са стварношћу. У епизоди „Портир“, Крејмер измисли грудњак за мушкарце или, како отац Џорџа Костанце, Френк Костанца, воли да га назива, „прсњак“, када угледа Френкове „мушке дојке“. Слично томе, Френка умори комерцијализовање Божића и Хануке, па осмисли свој празник, „Фестивус“ („Штрајк“). Да је нагласак заиста ни на чему, не би могли да настану галерија ексцентричних ликова – не само четири главна лика, него и они попут Њумана, Гастроцисте и Дечака У Балону – ни бизарне ситуације, као када једна жена воли да носи грудњак преко одеће у јавности („Кеди“), када Џорџ спава под столом на послу („Дремка“) или када умре Џорџова вереница, Сузан Рос, пошто лизне отровни лепак са јефтиних коверти на којима је Џорџ инсистирао за позивнице за свадбу („Позивница“). Све то оставља неизбрисив културни траг. Упркос наступима апсурдности у серији, једна од њених најистакнутијих одлика јесу откривења о животима урбаних америчких самаца. Претварајући се да поставља питања – о којима

¹ Продуценти и сценаристи су одали почаст Пинтеру у последњој сезони епизодом насловљеном *Издаја* која користи формат истоименог Пинтеровог комада. Епизода почиње последњом сценом, а у онима које следе враћа се на почетак.

треба заправо да размислимо – схватамо како нам се непријатно нуде наше савремене навике. Примера ради, пошто сте имали сексуални однос са неком женом, како је најбоље окончати ту везу: телефоном? уживо? Нуди нам се летимичан увид у разводњене животе запослених становника града који су могу да изаберу да се никад не вежу. То се питање стално изнова разматра. Да ли је могуће да мушки и женски пријатељи имају сексуалне односе, а да се не уплићу у љубавну везу (да буду оно што се сада назива „повлашћени пријатељи“)? Гледали смо кроз читаву серију како Џери и Илејн прилично неспретно и неуспешно испробавају разне варијанте пријатеља/љубавника/животног сапутника и увек одустају од нечег дубљег („Погодба“).

Ниједан од рецепата из *Сајнфелга* није водич за свакога, али они су истински показатељи свести серије о савременим друштвеним, емотивним и љубавним дилемама. Занимљиво је што, чак и у најдубљем метежу бивања ни о чему, *Сајнфелд* често дозвољава савременим дешавањима и питањима да се промоле. У епизоди „Вечера“, четворка звана Џери, Илејн, Џорџ и Крејмер позвана је на вечеру. Пошто су потпуно одбацили Џорџову идеју о поклону за домаћине (он жели да им купи флашу пепсија и манчмелоу), Џери и Илејн хоће да купе домаћинима скупу тарту. У посластичарници, Џери одлучи да купи један од својих омиљених слаткиша, црно-бели колачић. Џери помпезно објављује пред Илејн како би Американци требало много тога да науче од црно-белих колачића, јер су толико укусни заједно. Он чак осмисли слоган за који мисли да ће погодовати међурасним односима: „Угледај се на колачић.“ Иронија је у томе што Џери од колачића поквари стомак толико да то оконча рекорд од четрнаест година без повраћања. Епизода је, сасвим сигурно, коментар на Џеријеву нарцисоидност и ситничавост која безмало подсећа на Хауарда Хјуза, али је истовремено и не тако суптилан подсетник на, чини се, неукротиве међурасне односе у Америци. Често се занемарује и то да ова серија која се прави да је ни о чему неретко нуди бриљантне сатире о животу и раду у корпоративној Америци. Пошто ни Џери ни Крејмер немају сталан посао, њихов удео у томе није драматичан. Али Џорџ и Илејн имају пословних мука. Џорџ је оличење успешности у послу без нарочитог труда. Испрва га отпуштају са сваког посла, између осталог, зато што има сексуални однос са чистачицом после посла („Црвена тачка“). Пошто одлучи да промени свој живот (тако што ће се понашати управо супротно од оног што му инстинкти говоре у епизоди „Супротно“), добије посао за Њујорк Јенкије. Почиње да се успиње корпоративном лествицом освојивши наклоност Џорџа Стајнбренера, ког у серији приказују као некаквог нервозног господина Магуа (кроз ноту лукаве сатире усмерене ка власнику Њујорк Јенкија познатом по аутократизму, ког не баш од миља називају „Бос“). Кад Јенкији отпусте Џорџа, он освоји наклоност и поверење руководиоца фирме „Кругер индустриз“, али нажалост по њега, нови шеф ни сам не воли да ради. Без размишљања сав свој посао пребаци на Џорџа („Опекотине“).

Слично томе, Илејн, која је од Џорџа паметнија („Тест интелигенције“) и далеко осетљивија у односима с људима, али једнако способна да се професионално обрука, и сама има пословне муке и ексцентричне шефове, међу којима је веома богати господин Пит, који чоколадице једе ножем и виљушком. Пошто преживи разноврсне успоне и падове на пословном плану, Илејн коначно налази посао у фирми „Џ. Питерман каталог“

где напредује до положаја заменика директора током његових честих одсустава. Припуњена је и да се носи са његовим лудачким авантурама и ироничним причама, као када пише његову аутобиографију из сенке („Момци Ван Бјурен“), када он покуша на аукцији да купи штапове за голф које је некада поседовао Џ. Ф. Кенеди („Депозит за флаше“), или када несмотрено поједе парче торте вредно 29.000 долара са венчања војводе и војвоткиње од Виндзора („Frogger“).

У серији има много елементарних тема које доказују да се у њој ипак о нечему ради. Међу онима које највише откривају јесте понекад опсесивна закупљеност мушком сексуалношћу, мушким сазревањем, и изразито шаљива преокупација мушким идентитетом. У трећој сезони серије, Џорџ се забрине кад се „она ствар“ помери док га масира мушкарац („Уверење“). У истој сезони, Џери ухвати себе како се понаша „као жена“ (чека позив и слично) када се спријатељи са врхунском првом базом Њујорк Метса, Китом Хернандезом, па постане љубоморан кад Хернандес почне да излази с Илејн („Момак, 1. и 2. део“). У четвртој сезони од Џерија и Џорџа помисле да су геј пар („Није да томе нешто фали“ у епизоди „Разоткривање“). Код Џорџа забринутост за сопствену сексуалност траје и после веридбе са Сузан, а након њене смрти он се страшно узнемири кад му кажу да жена с којом тренутно излази изгледа исто као Џери („Кариатура“). Џерија и Џорџа једнако узнемирава страх да нису прави мушкарци. Зато се у седмој сезони њих двојица заричу да ће променити своје животе, што Џорџа подстакне да пожуре и запроси Сузан Рос. Џери исто тако хитро прекрши њихов договор, али касније упознаје жену по имену Џини, свог женског пандана. Кад се вере, он схвата да не може да се ожени њоме, откривши тако претпостављену мржњу према самом себи.

Постављање питања хомосексуалности и забринутости коју су поједини хетеросексуалци можда осећали у вези с тим свакако се уклапало у деценију у којој се то питање често постављало на телевизији и све више глумца се изјашњавало као геј. Године 1997. догодио се преломни тренутак када се Елен Деценерес изјаснила као лезбијка прво у емисији Опре Винфри, а потом у свом ситкому. Занимљиво је да је серија *Вил и Грејс*, која се понекад назива „геј верзијом *Сајнфелда*“, први пут приказана током последње сезоне *Сајнфелда*. А због честих алузија на ту тему, могло би се рећи да је серија *Сајнфелд* утрла пут серији *Вил и Грејс*, за коју је потпредседник Џо Бајден рекао у мају 2012. у емисији *Meet the Press* да је „безмало учинила више у погледу образовања америчке јавности него што је ико икада учинио“. Ни питање мушке зрелости и маскулинитета није било безначајно. Оно је у великој мери окупирало мисли ондашњих социолога и историчара. Са слабљењем слике о човеку који је самог себе створио и постепеним нестајањем „других диригованих“ мушких модела личности из педесетих година 20. века, а посебно због Вијетнамског рата и процвата феминизма шездесетих и седамдесетих година, традиционални путокази мушке зрелости и маскулинитета као да су нестали или изгубили углед. Последично томе, мушкарци су лутали и више уопште нису били сигурни шта чини право мушкараца и мушку зрелост (Кимел). Џери се забрине због појавности маскулинитета кад жена с којом излази у ресторану наручи одрезак портерхаус, а он наручи салату („Миг“). Слично томе, када Џери позове Илејн да му прави друштво док купује спортски сако, а продавац је позове у излазак, Џери се осећа као да му је нарушена мушкост јер продавац претпоставља да он и Илејн

нису пар („Мајстор перика“). Чак се и брак као показатељ мушке зрелости у серији доводи у питање. Чим се Џорџ и Џери зарекну да ће постати прави мушкарци, Џорџ пожури да се вери са Сузан. Истог тренутка се уплаши. Кад Џери обавести Крејмера о договору, Крејмер се успротиви томе као чину нарушавања слободе мушкарца; по њему је брак за мушкарца затвор. Такво нарушавање слободе на крају кошта Џорџа, те он не жели да каже Сузан PIN своје банковне картице јер га доживљава као последње упориште своје индивидуалности („Тајни код“).

Колико год да је значајна тема мушке сексуалности и зрелости, серијом провејава једна велика енигма (која такође представља доказ да се у серији не ради ни о чему): њено јеврејство. То питање је вероватно покренуо покојни Брандон Тартикоф, тадашњи уредник програма на *NBC*-ју, када је на почетку приказивања серију окарактерисао као „превише њујоршку, превише јеврејску“. Иако су њени њујоршки квалитети били неоспорни, њено јеврејство се није нарочито истицало у првим годинама приказивања. Наравно, серија није могла да побегне од чињенице да је презиме Џерија Сајнфелда очито јеврејско; али остала је извесна доза тајанствености у лику Џорџа Костанце, чији се отац поносио италијанским пореклом, али је мајка очито била Јеврејка, на шта су указали њена одбојност према немачким колима („Новац“) и узнемиреност коју је осећала кад јој је Џорџ рекао да намерава да постане летонски православац пошто се заљуби у жену те вероисповести („Преобраћање“). Иако нема мистерије у лику Илејн, она очито није Јеврејка, што се истиче када серија истражује њен „шиксапил“² у епизоди у којој она мора да се брани кад јој се набацују један дечак који слави бар мицву, његов отац и рабин („Сада мир“). Али Крејмер је остао недокучив. У првом предлогу серије, његово име је било Кеслер, али су га заменили са Крејмер. Чак и Крејмерово име „Козмо“ (готово несумњиво нејеврејско) остаје тајна док не одмакне добар део шесте сезоне („Промена“).

Испрва се питању јеврејства у серији *Сајнфелд* приступа доста индиректно. Тако у епизоди „Опаска о понију“, у првој сезони серије, родитељи приморају Џерија да присуствује вечери са рођаком по имену Мања, која слави педесетогодишњицу брака. На вечери Џери изведе штос о томе како мрзи људе који имају поније. Мања огорчено одговори да је она као млада имала понија, а Џеријеве опаске је веома узнемире. Стање почиње убрзано да јој се погоршава и потом умире, а Џерија прогони осећај кривице. Осећа клетву Мањиног духа када направи низ грешака на утакмици шампионата у софтбољу. Ту, наравно, нема доказа о великом уделу јеврејских тема, али има довољно индиректних наговештаја да наведу на помисао да је Мања Јеврејка која је преживела Холокауст. Неколико детаља упућује на њен идентитет: име, које је често код пољских Јевреја; одрасла је у Кракову, једном од највећих градова у Пољској у близини логора Аушвиц-Биркенау; а она и њен муж венчали су се 1941. за време Другог светског рата. Наравно, ништа од тога није непобитан доказ, али свеједно указује на могућност да је Јеврејка.

Како творци серије нису желели да то питање остане нејасно, даље су попуњавали празнине. Међу стратегијама којима су се у серији послужили истиче се позивање на

---

² На јидишу реч „шикса“ означава младу жену која није Јеврејка.

тему Холокауста. Није нужно напоменути да су за америчке Јевреје поштовање према Холокаусту и сећање на њега један од главних стубова савременог јеврејског идентитета. У серији се Холокаусту приступа са дозом сатире. Примера ради, када Џери излази са женом по имену Рејчел Голдстин (једином на дугачком списку његових девојака која је несумњиво Јеврејка), немају где да оду да се љубакају јер су Џеријеви родитељи код њега у стану, а Рејчел живи с оцем, који је рабин. Затим, кад Џеријеви родитељи инсистирају да оде да погледа *Шиндлерову лисџу* (1993), Џеријев заклето непријатељ, Њуман, ухвати њега и Рејчел да се љубакају и каже запањеним Сајнфелдовима. Значајан је и Џеријев бес према зубару, Тиму Вејтлију, због тога што је прешао у јеврејску веру, али не из принципа него да би могао да прича вицeve на рачун Јевреја. Џеријев бес подстакне Крејмера да Џерија назове „антидентист“ („Бла, бла“). Али врхунац, и појашњење јеврејског идентитета серије, представља епизода „Брит мила“. У тој епизоди Џерија и Илејн пријатељи позивају да кумују на церемонији брит мила (јеврејском обреду обрезивања) њиховог сина. Међу многим пеховима током церемоније, испоставља се да је мохел (особа која врши обрезивање) нервозан јадник који посече Џерија по прсту, Џорџ се онесвести на призор крви, а Крејмер покуша да украде бебу јер обрезивање сматра „варварским“ обичајем. У последњим тренуцима епизоде, пар, чије је дете некако успело да прође кроз све то неозлеђено, долази код Џерија у стан, одузима му статус кума и великодушно проглашава Крејмера за кума. Такве епизоде омогућавају повезивање *Сајнфелда* са јеврејским идентитетом. Оне такође дају смисао нашем доживљају Џерија као световног и културног Јеврејина чије је знање о јеврејским традицијама и обредима успутно. Но, у серији се ретко упућује на један други важан стуб америчког јеврејског идентитета: Израел. Заиста, све алузије на Израел су тек узгредне. Тако у епизоди „Дрвени Индијанац“ Џорџ се стиди да пита поштару азијског порекла где је најближи кинески ресторан, а Џери подсмешљиво каже да њега никад није срамота кад га неко пита где је Израел. Али суштински елемент поистовећивања са јеврејством у *Сајнфелду* можда нису ни интертекстуалне алузије, ни сатиричан став према Холокаусту, нити пак познавање јеврејских обреда и обичаја. Тај елемент налазимо у занемаривању елементарне учтивости и намерно, антипуританско изношење тема попут мастурбације („Такмичење“), чачкања носа („Чачкање“) и анксиозности у вези са хомосексуалношћу („Разоткривање“), што главним ликовима обезбеђује статус аутсајдера који је одувек био једно од обележја јеврејства.

За једну серију која је требало да буде ни о чему, често се кокетира са политичким темама. Примера ради, у другој сезони, Џери и Џорџ се враћају кући с аеродрома у лимузини коју су присвојили правећи се да су особе које возач треба да покупи. Пренеражени су, и готово линчовани од руље окупљене испред Медисон сквер гардена, кад сазнају да је лимузина коју су присвојили требало да вози једног неонацистичког вођу („Лимузина“). Главна политичка тема којом се *Сајнфелд* најчешће с радошћу бави јесте политичка коректност. Илејн се добро потруди да сазна да ли је човек с којим излази, а има понешто од афроамеричких црта лица, заправо Афроамериканац и страшно се узнемири када сазна да није („Електронски организатор“). Када Крејмер пристане да учествује у пешачком маратону у знак подршке жртвама сиде, али одбије да носи рекламну врпцу, пребију га два геј насилника („Сунђер“). А у једној епизоди за

којом је уследило извињење ТВ мреже, Крејмер згази порториканску заставу која се запали током параде за Дан Порторика („Парада за Дан Порторика“).

Иронија идеје да се у *Сајнфелду* не ради ни о чему лежи у ширини која је серији омогућила да се позабави свиме што ју је занимало. Тако, на пример, серија темељно разматра манире и навике модерних урбаних самаца. Из сатиричног угла посматра савремени живот. Још је важније што залази у теме мушке сексуалности и зрелости, значајне у животима америчких мушкараца. Такође, премда помало неодлучно, разматра утицај етницитета и вероисповести на животе главних ликова. Поставља и политичка питања. Заправо, то што је ни о чему за ову серију представља предност, стога што не подстиче политичка и друштвена очекивања, те је серија слободна да се креће у било ком правцу који је машта њених творца за њу одредила.

Али ко од нас може да пориче да нешто није ни о чему? Ко од нас може да каже да се није изнервирао кад није могао да нађе паркинг место или када је пар испред нас непрестано причао током филма? Свакодневица је управо то и на свакодневном нивоу вероватно ослобађа више личних емоција него највеће актуелне политичке теме. У том смислу, сви смо ми ликови у *Сајнфелду*, и док остаје отворено питање да ли је реч о најбољем ситкому свих времена, извор снаге ове серије јесте у томе што препознајемо толико много од нашег свакодневног живота, проблема, па и нас самих.

Изворник: *The Sitcom Reader: America Re-Viewed, Still Skewed*. 2016 (2. издање). Mary M. Dalton, Laura R. Linder. Albany: State University of New York Press.

(С енглеској превела **Аријана Лубурић Цвијановић**)